

7. Загальна декларація прав людини (ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948).

Кляпець М.С.

студент,

Науковий керівник: Мяловицька Н.А.

доктор юридичних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЮРИДИЧНІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ПРАВА НА ЖИТТЯ

В контексті науково-технічного прогресу та досягнень науки у галузях біології, медицини та техніки у поєднанні з принципом невичерпності прав та свобод, все гостріше постає питання законодавчого закріплення того, що вчені-конституціоналісти називають четвертим поколінням прав людини. Чи не найбільший дискус викликає право людини на евтаназію – припинення (скорочення) життя індивіда задля позбавлення його від болю, що завдає йому хвороба. Питання евтаназії у ХХІ ст. хвилює не лише юристів: актуальність дослідження цієї теми визначається глибоким інтересом до неї медиків, біологів, філософів, психологів та інших вчених.

Неоднозначність евтаназії викликало хвилювання відомих мислителів задовго до становлення четвертого покоління прав людини. Так, цього питання торкалися Френсіс Бекон (який є «батьком» терміну евтаназії, назвавши «легку смерть» за допомогою двох слів грецького походження: «eu» – добре, «thanatos» – смерть), Томас Мор та ін., проте лише в Новітній час, коли проблема законодавчого закріплення цього права змусила громадськість звернути на це увагу, право на евтаназію викликало неабияку зацікавленість серед фахівців багатьох галузей науки. Головне питання щодо евтаназії, на думку вчених із Нідерландів – чи не є дозвіл на евтаназію у будь-якій формі як реакція на страждання та невиліковну хворобу пацієнта першим кроком практики збільшення випадків недбалого припинення життя та поступового визнання суспільством евтаназії як морально неприйнятого явища [1].

Розглядаючи право на життя як природне особисте немайнове право, можна виділити у ньому два аспекти: право на збереження життя та право на розпорядження життям [2, с. 211] (вибір власного варіанту поведінки). Із особистої немайнової природи права людини на життя можна зробити висновок, що сама людина самостійно реалізує це право в обох його аспектах, а держава гарантує цю реалізацію (так, ст. 3 КУ визначає людину, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [3]; а ст. 27 КУ, ст. 281 ЦК закріпили право на життя невід'ємним від кожної людини правом, що захищається державою [3; 4]). Це, однак, породжує питання, чи не виникає разом із правом людини на життя

протилежне йому право на смерть як варіант поведінки людини в контексті реалізації нею права на розпорядження власним життям.

Проблема визначення поняття «права на смерть» виникає в тому числі з класифікації евтаназії, видами якої є активна та пасивна (залежно від характеру дій, що здійснюються над суб'єктом), добровільна і недобровільна (в т.ч. примусова) евтаназія (залежно від волевиявлення суб'єкта). Тоді як під пасивною евтаназією розуміють припинення життєзабезпечувального лікування (терапії) пацієнта, активна евтаназія передбачає введення в організм пацієнта ліків, що стають причиною припинення життя. Добровільна евтаназія передбачає згоду особи на припинення життя, а недобровільна – незалежно від волі особи, коли вона не здатна вирішувати питання самостійно у силу віку чи фізичного стану (особливим її різновидом є примусова евтаназія, що здійснюється проти волі особи уповноваженим на це суб'єктом).

Важливо відзначити те, що право людини на смерть можливо реалізувати не лише в разі застосування активної добровільної евтаназії. В. Ворона відзначає, що у 1967 році адвокатом Л. Катнером разом із Американським товариством евтаназії була розроблена форма документа (living will), яким особа заявляє, що не хоче аби її життя підтримували у разі виявлення у неї невиліковної хвороби [5, с. 199], що дозволяє зробити висновок, що право на смерть можливо реалізувати добровільною евтаназією, не залежно від характеру діяння щодо пацієнта.

Відповідь на питання, чи є заборона/дозвіл евтаназії втіленням принципу гуманізму є неоднозначною. По-перше, відсутня єдина думка серед світових вчених-конституціоналістів щодо моральної сторони евтаназії; по-друге, можливе зловживання правом на евтаназію заінтересованими особами (наприклад, з метою отримання майна пацієнта у спадок); по-третє, легалізація евтаназії може певним чином стримувати прогрес у галузі медицини, адже нема потреби лікувати хворобу, якщо до пацієнта застосована евтаназія; по-четверте, право особи на розпорядження власним життям передбачає вибір власного варіанту поведінки, що не виключає зміну рішення особи щодо застосування до неї евтаназії, в т.ч. у той проміжок часу, коли процедура уже розпочата; по-п'яте, не виключається людський фактор, за яким діагноз поставлений особі може виявитися помилковим; по-шосте, наявність психологічного тиску на особу, що буде проводити процедуру евтаназії та її вплив на психічне здоров'я даної особи.

Не можна оминати і біоетичний аспект права на евтаназію. Випускники вищих навчальних медичних закладів України, що дають Клятву лікаря України [6], зобов'язуються надавати медичну допомогу всім, хто її потребує, керуватися у своїх діях загальнолюдською мораллю та додержуватись правил професійної етики. Здійснення лікарем процедури евтаназії фактично йде в розріз з зобов'язаннями, що лікар несе перед суспільством. Водночас, ця ж Клятва зобов'язує лікарів утверджувати високі ідеали милосердя. Якщо ж розглянути евтаназію як акт милосердя, то Клятва лікаря буде суперечити сама собі.

До питання евтаназії український законодавець підійшов однозначно. Заборона позбавлення людини життя знайшла своє відображення у ч. 4 ст. 281

ЦК [4] та у ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я [7], де визначено, що навмисне прискорення смерті або умертвіння хворого забороняється. На нашу думку, на даному етапі розвитку українського суспільства та в умовах постійного розвитку науки та медицини, таке рішення є правильним: адже невідомо коли саме будуть знайдені ліки від зараз невиліковної хвороби.

Проблема права людини на «легку смерть» є неоднозначним. Із вступом світу у Новий час і аж до сьогодні, проблема еутаназії піднімала жваві дискусії, знайшла своїх прихильників та супротивників. Право людини на смерть є комплексним етико-правовим явищем: право на еутаназію прямо впливає із права людини на життя, є втіленням загальноюридичного принципу гуманізму, зачіпає питання моральних засад суспільства та професійної медичної етики. Законодавче закріплення права на еутаназію визначається рівнем розвитку суспільства та науки кожної держави. І хоча наразі позбавлення людини життя для припинення її страждань в Україні заборонено, в умовах науково-технічного прогресу, становлення та розвитку четвертого покоління прав людини та еволюції українського суспільства, лише питанням часу залишається необхідність перегляду права на етаназію в Україні.

Список використаних джерел:

1. Euthanasia, Physician-Assisted Suicide, and Other Medical Practices Involving the End of Life in the Netherlands, 1990–1995 // *The New English Journal of Medicine* 1996 [Електронний ресурс] – Режим доступу: nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM199611283352227
2. Паньків О. М., Петровський Ю. І. Право людини на розпорядження життям: деякі аспекти // *Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* – Л.: 2007 [Електронний ресурс] – medicallaw.org.ua/uploads/media/01_210_04.pdf
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254>
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003 [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15
5. Ворона В.А. Право на еутаназію як складова права людини на життя // *В.А. Ворона // Право України: 2010*. – № 5. – С. 199–205.
6. Указ Президента України про Клятву лікаря від 15.06.1992 № 349 – 1992. [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/349/92
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/